

Верым у Амэрыку

(Заканчивающие з 1-ой балоны)

ля Амэрыкі ў вольным съвеце асабліва вялікія й адказныя. Найвялікшай перавагай Амэрыкі ў разыўці падзеяў съвету ёсьць тое, што яна ня толькі зразумела гэтую сваю выключную ролю, як кіруючая й вядучая сіла ў съвеце, але й выказала непахісную волю гэтую сваю гістарычную ролю выконваць і выкананыць яе да канца. У той час, калі стары съвет — Заходняя Эўропа — склаціся на дно эгаізму й маладушнасці, Амэрыка кіруеца крытэрыямі ідэйнымі, шляхотнымі прынцыпамі Вашынгтона, Лінкольна й Джэфэрсона. Маладая амэрыканская нацыя, прашчуры быльых піянераў, загартаваная ў змаганыі за собскую свободу, разывла ў замацавала ў сабе пачуцьцё справядлівасці, прававапрадку, людзкой годнасці і, над усё, пачуцьцё высокай вартасці свабоды як адзінкі, гэтак і народаў. Калі прэзыдэнт Айзэнгаўэр у сваей гістарычнай прамове з 16 красавіка сёлета кінуў лёзунг, яго апошній вайны, Амэрыка ў сваей ацэні камуністычнай небясьпекі нічым фактычна ня розынілася ад краінаў Заходняй Эўропы. Усе яны ў роўнай меры тады гэтай небясьпекі ня бачылі й не разумелі, а верылі, што з Савецкім Саюзам ува ўсіх спречных пытаннях можна дагаварыцца мірным шляхам. Больш таго, бадай што ўсе палітычныя эміграцыі з апанаваных бальшавікамі краінаў большыя тады надзеі ў сваіх вызвольных плянах вязалі з Вялікабрытаніяй, уважаючы, што яна лепей разумееща ў ёўрапейскіх справах і больш імі зацікаўленая, чымся далёкая й недасвітчаная Амэрыка. Прайшло з таго часу толькі восем гадоў і Амэрыка прайшла за гэты кароткі перыяд часу глыбокую эвалюцию ў кірунку зразуменія вялізарнае камуністычнае небясьпекі, а Заходняя Эўропа засталася фактычна на тэй самай узроўні, на якой была ў 1945 годзе.

Цэлы рад прычынаў злажыўся на тое, што дэмакратычны Захад, у працівагу абвяшчаным ім палітычным прынцыпам, яшчэ не разумее проблемы панявленых бальшавізмам нерасейскіх народоў Савецкага Саюзу, іхным нацыянальна-вызвольным рухам ія сымпатызуе ў іх не падтрымлівае. Такое-ж крыўднае для нас становішча падзяляе сяняня й Амерыка, афіцыйная палітыка якой, выступаючы ў вабароне вольнасці й дзяржаўной незалежнасці каляровых народоў, якія змушаныя асьцягнуць на сябе пагадзішчы з лумкай аб ліквідацыі ў будучым агульнай транснациональнай арганізацыі, якую ў 1916 годзе.

Цэлі ягонае эвалюцыянаванье ў кірунку разумення нашых запраўных нацыянальных патрэбай выразнае. Паддзержыванье Амерыканцамі канцэпцыі адзінай непадзельнай расейскай імперыі выплывае не з варожасці да не-

Личицца.

Аб высокіх маральных і ідэйных вар-
тасцях амерыканскага народу й ягонай
жыццяздольнасці можа съветчыць
найлепей тое, зь якой станоўчасьцю й
энэргіяй пачалі Амерыканцы пасля за-
канчэння апошніх вайны аздараўляць
свæт нутранае жыццё, моцна падточ-
вае ракам камуністычнае інфільтрацыі.
За ўраду прэзыдэнта Рузвэльта падчас
апошніх вайны, калі Савецкі Саюз
стаўся прыпадковым саюзнікам Заха-
ду, камуністычныя агенты на загад
прадбачлівай Масквы пралезылі даслоў-
на ўва ўсе ўрадавыя ўстановы Амерыкі,
навет у такія, як ваеннае контрразьвед-
ка. Яны патрапілі змывіць самога навет
прэзыдэнта што да сілы супраціву Япон-
ії і змусіць яго заплаціць вялізарную
цану за ўдзел Савецкага Саюзу ў япон-
скай вайне, калі ў запраўнасці гэтых
удзел быў зусім непатрэбным. Яны зра-
дзілі Савецкаму Саюзу атамныя тайніцы
і ўмажліві яму выпрадукаваць атам-
ную, а можа й вадародную, бомбу. Не
падлягае дыскусіі, што ўва ўсім гэтых
вінаватая сама Амерыка, ейная неасъ-
цярожнія й даверлівія палітыкі.

Пагадзіца з думкай аб ліквідацыі у бу-
дучыні расейскай турмы народаў. Але
калі ў Захадний Эўропе мы дагэтуль ня
бачым ніякіх абсалютна праяваў зъме-
ны на лепшае, дык Амерыка павольна
эвалюцыяне і ў гэтай галіне. Прыкла-
дам, у Францыі мы ня маєм даслоўна
ніводнага актыўнага прыхильніка й аба-
ронніка нацыянальна-вызвольных імк-
ненняў нерасейскіх народаў, прыхиль-
ніка дастаткова аўтарытэтнага і ўпły-
вовага, голас якога мог-бы заважыць на
публічнай апініі краіны. У Ангельшчы-
не маєм фактывна толькі двух наважа-
ных нашых абароннікаў — генэрала
Фальлера і старшыню Шкоцкай Лігі за
Эўрапейскую Свабоду Стuardта, але
ўпльў іхны не прынікае да адказных
палітычных сфераў Вялікабрытаніі. Ня
ў прыклад Захадний Эўропе, Амерыка,
хоч з паволі і спарадычна, але паству-
пова выказвае тэндэнцыю да грунтоў-
нае зъмены сваіх дачыненняў да пра-
блемы паняволеных народаў у нашую
карысць. Там ня толькі паяўляецца
што раз болей палітыкаў і публіцыстых
тыпу Джэмса Бэрнгема, што пачынаюць
разумець ролю паняволеных нерасей-

дзеўчам, але ў канцы на спалены, а вы-
сланы да канцэнтрацыйнага табору ў
Нямеччыне, дзе мучыгуся да канца вай-
ны. Дык што-ж ён піша? Вось-ж, пер-
шае, Саўчыц піша, што «шэф гэстапо —
лацвійскі Немец... арганізаваў пры-
свай СД нейкую прыбudoўку пад назо-
вам «съледцы аддзел», а для некаторых
мэтаў гэстапо называла яго «беларускім
аддзелам». На кіраўніка гэтага аддзелу
быў прыдбаны нейкі стары расейскі пал-
коўнік Перамыкін». Далей Саўчыц кажа,
што Родзевіча й Калодку гэстапо арыш-
тавала за тое, што яны дамагаліся звал-
нення Перамыкіна. Шырака было веда-
ма і ў Менску і ў Вільні, што на ўда-
ваныне Перамыкіна тысячы Беларусаў
Вялейскае акругі СД арыштouвали, вы-
сылала і забівала. Маеасцяці забітых
Перамыкін асабіста карыстаўся. Адзін
мой віленскі знаёмы (не могу называць
прозывішча ягонага, бо ён застаўся там)
бачыў у яго цэлы склад такое маеасці.
Дык ці-ж супроць такога зъвяругу ня
трэба было пратэставаць і дамагацца
ягонага аддаленія? Але Саўчыц, Касяк
і Ермачэнка не дамагаліся гэтага. Затое
яны дамагаліся аддаленія з Вялейкі

Але Амерыка да гэтых сваіх фатальных памылак мела адвару прызывацца ў выніку нязломную волю іх направіць. Ніводная краіна ў сьвеце пасьля апостильнай вайны не праявіла столькі энэргіі й руплівасьці ў змаганьні з камуністычнай інфільтрацыяй у нутраным сваім жыхці і з савецкім шпіянажам, што Амерыка, а ведамая камісія сэнатара Мэк Кэрты за сваю безагляднасць у дэмаскаваньні маскоўскай агенчтуры на высокіх становішчах урадавага апарату ЗША з'яўляеца ў Эўропе предметам неслідных насымешак і злосных нападаў.

Два важныя ў гэтай галіне выпадкі — паяўленыне на парадку дня падкамісіі замежных спраў палаты рэпрэзэнтантата ЗША праекту рэзолюцыі кангрэсмена Сміта аб дъплюматычным вызнаньні Беларусі і Украіны і спроба пераходу да новай канцэпцыі ў дачыненіі да Савецкага Саюзу старшыні сэнатскай камісіі замежных спраў сэнатара Райлі чын альгім із складу мескай са-

разумеючы ролю наўмысных інтэрэсавых нароаду у супольным змаганьні з камунізмам і выступаць съмела ў вабароне іхных нацыянальных правоў, але гэтае пытаньне ўжо пранікае і ў заканадаўчыя і ўрадавыя сферы Амерыкі.

Лілі дамагалася аддаўчынні з Вялейкі Родзевічу! Саўчыц піша: «На паседжанні акуровай Рады Беларускай Народнай Самапомачы, у прысутнасці дра Ермачэнкі, актыў (зн. яны — Я. С.) запрапанаваў Родзевічу для добра агульнае справы пакінуць Вялейку». Саўчыц заявляе: «За малая была адносная вага Перамыкіна, каб ён мог праводзіць нейкую акцыю ды «гуляць з сваімі малайцамі» па Вялейскай акрузе. Але іншыя кажуць, што дыкожэ мог. Калі, паводля Саўчыца, кіраваў гэным прасочным («съследчым») аддзелам «нейкі Немец», дык гэта ані не перашкаджала Перамыкіну падаваць яму кандыдатай на

Галоўнай якасцю кожнага творчага і жыццяздольнага народу ёсьць ягоная здольнасць да эвалюцыянавання ў шары з трэзвым ацэньваннем выпадкаў. І гэтую здольнасць амэрыканскі народ праявіў уваў ўсей сваёй паўні. Янчча ў 1945 годзе, у мамант заканччы-
даў.

Вэйлі, што адным із слабых месцаў са-
вецкай сыстэмы, якое трэба выкары-
стаць, зьяўляюцца нацыянальныя рухі
нерасейскіх народаў — вымоўна съвет-
чачь, што і ў вадказных палітычных ко-
лах Амерыкі пачынае праламлівацца
лёд неразумення й недацэньвання на-
шай вызвольнай праблемы ў працэсе
кіну падаваць яму кандыдатуру на «
съмерць. А ці супроты гэтага Немца або
супроты «праноснага аддэлу» пратэста-
валі панове Саўчыцы, Касікі, Ермачэнкі
або можа што іншага рабілі, каб абарона-
ніць ад нішчэння ім беларускага жы-
харства? Нічагусенькі не рабілі. Пра гэ-
тае «нічагусенькі» съветчы і Саўчыц, бо,

ліквідацыі «нацыянал-дэмакратызму», ды пануе ў Савецкай Беларусі ціпер — таксама тады яшчэ і званыня ня было. Наадварот, ідзял чысьціні, ачышчэнія беларускае мовы ад чужых (і асаўліва расейскіх) упльываў на базе якраз мовы народнае і тады ўжо ставіўся наст перад вучнямі школы. Уцягваньне-ж іх у працу краінду, працу над збораньнем і запісаньнем народнага творства й мовы, у якую, як адзначалася ўжо напачатку, так улёг быў і наш тэсмененік яшчэ вучнем, спрычынялася да паглыблення пазнаньня роднае мовы, выпрацаваньня яшчэ больш съведамага дачыненія да яе і да ейнае чысьціні. Усё гэта й стымулявала развіціцё таго таленту дасканальнага валоданьня жывою народнаю мовай, якім так выдаецца Калюжо сярод усіх нашых тэсмененікаў.

меньнікаў, і ранейшых за яго і пазнейших.

Ідуцы з школы ў літаратуру, Калюга й тут спаткаў сымулюючae для развіцця гэтага ягонага таленту настаўленye на «культуру мовы», што якраз праводзіла тое «Узвышша», зъ якім ён адразу ж трывала звязаўся. У гэту ўзвышэнскую лінію культуры мовы пісьменнік улучыўся ня толькі цэлаю практыкаю свайго творства, але й тэарэтычнымі выступленьнямі, якія съветчакъ аб поўнай съведамасці ягонага дачынення да дадзенага мамэнту (гл., прыкладам, падпісаную ягоным запраўдым прозывішчам К. Ваньши) зацемку ў вадзеле «Культуры мовы» ў № 5(11) «Узвышша» за 1928 год пад загалоўкам «Заўвага пра чужыя слова й звароты». Гэтае Калюгава ўлучэнне (асабліва — практыкаю творства) ўнесла вялікі ўклад ува ўсю ўзвышэнскую працу ў дадзеным кірунку. Мала таго, ужо ад першых сваіх кроکаў на літаратурным шляху, Калюга стаўся ня толькі прыкладам, але й крыніцою ўльп'иву ў гэтым дачыненны ды навет не для адных толькі ўзвышэнцаў. Такі ладна старэйшы за Калюгу майстрап ўзвышэнскае прозы, як Кузьма Чорны, заўёды сам адкрыта прызнаваў над сабою гэты ўльп'і ды раі і іншымі вучыцца мастацтва валодання народна моваю й самое гэтае мовы ў «нашага Лукашу». Яшчэ цікавей адзначыць, што пад выяўным Калюгавым ульп'ивам пачалі раптам і праста рэвалюцыйным чынам анародневаць мову свайго творства нат пісьменнікі чиста камуністычныя, што пісалі датуль тыповым савецкім, «беларусызаваным» жаргонам, як, пры-

Калюгаў талент, схарктыраваны вышэй, як талента апавядальніка народнага жыцця народна мова на ўвесь свой рост у ягонай «Нядолі Заблоцкіх». Адым,

расейскіх народаў, але зь неразуменія нашай траблемы, зь непаінфармаванасці або хвальшчытай паінфармаванасці аб нас расейскіх і русафільскіх колаў. Беларусаў-каталикоў, бо якая розніца? Віна Калодкава, калі запраўды ён належкіў да польскае карпарацыі, зъменшваецца тым, што ён да гэтага быў зму-

Мы разумеем, что калі-б, прыкладам, ужо сяняня наступіў мамент палітычнай перабудовы падсавецкага Ўсходу, дык яшчэ вельмі мала ёсьць дадзеных, што ў Амерыцы перамагла-б канцепцыя Джэмса Бэрнгема. Але ёсьць усе дадзенныя на тое, што амерыканская палітычная думка будзе і далей яшчэ хутчэй эвалюцыянаваць якраз у кірунку гэтай канцепцыі, як адзіна правільнай і адзіна карыснай для інтэрэсаў усяго вольнага съвету. Гэтыя дадзенныя мы выпадзім зь бяспречнага факту, што амерыканская палітычнай думка наагул не зьяўляецца закасцянялай у сваіх формах, але, як і кожнае жывое й жыццёвое, зьяўшча, усьцяж разъвіваецца, эвалюцыяніне і зъмяненіе ў залежнасці ад што раз новых абставінаў і вымаганняў жыцця. Таму мы верым, што Амерыка ня толькі выканае ўзятае на сябе гістарычнае заданьне абароны ўсяго вольнага съвету перад камуністыч-

Як мы бачылі, Саўчыць вымагае ад беларускіх патрыётаў, Родзевіча й Калодкі, ступрацэнтнага выздэржання беларускае «лініі» на працягу ўсяго іхнага жыцця. Паглядзім, ці ѹ іншым ён стаўці такія вымаганні. Пачнем з Астроўскага, шэфа русофільска-русыфікатарскага «Зарыбчыні».

Язэп Каравеўскі

Трэба ведаць і шырыць прауду

(Заканченыне з 2-ой балоны)

каб што рабілі, то ён пра гэта цяпер напісаў-бы. Дык ані Родзевіч, ані Калодка — і паводле Саўчыца — нічога такога не рабілі ў Вялейцы, што малго-б іх кампрамітаваць у вачох Беларусаў; затое, мы ведаєм, добра яны рабілі там шмат. Але Саўчыц стараецца давесці, што ўперад, да вялейскага свайго жыцьця ныні надта спракудзіліся. Паслушаем, што там такое было. Калі верыць Саўчыцу, дык першая жонка Родзевічава, Палячка, з каторай ён разышоўся, абы-цала Саўчыцу давесці, што Родзевіч — Паляк; нат болей: «былі дастаўлены зь мінулага часу дакументы з рознымі падзякамі (Родзевічу) «за працу сполочну». Мы ня чулі ад польскіх дзеяйнікаў падзя-кі за грамадzkую працу небеларускую, але ўсё-ж такі пакуль польская грамадzкая праца Беларуса не праверана са-мымі Беларусамі, мусім яе ўважаць за няшкодную для беларуское справы. Праўда, і няшкодная польская або якая іншая небеларуская праца беларускага адраджэнца не пажаданая, бо яна адбірае ад яго час на працу беларускую. Ну але гэта яшчэ не праступак. Разумее гэта, відаць, і сам Саўчыц, бо наапошку ён прыводзе аргументы, што была дастаў-леная «фотографія Родзевіча ў сутач-

Др. Я. Станкевич

***) Рэдакцыя добра ведама, што А. Калодка, будучы студэнтам Віленскага ўніверсітэту, ані да «Полёніі», ані да іншай польскай карпарацыі не належыў. Затое ён належыў да беларускай карпарацыі «Скарпіня», якая была заложаная зь ініцыятывы Р. Астроўскага і якой апошні палітычна й матарыяльна апекаваўся. Калі-ж абвінавачваць А. Калодку ў належанні да готае карпарацыі, дык у шмат разоў трэба тады болей абвінавачваць Р. Астроўскага, чаго Саўчыц ня робіц. — Рэд.**

значаныне гэтага твору ўтым, што тут гэтым талентам узьнятая на
ўесь ейны рост датуль абмінаная нашай літаратуратуры зъява «за-
олоччаны», узьнятая ды асьветленая таксама на ўесь рост па-
стаўленай ідэяй развязання праолемы народнае, нацыянальнае
нядолі адзіна эфектаўным шляхам пралому сілаю, старэнна зьбі-

ранаю і узгадоўваю.

Значаньне гэтае зусім актуальнае і сяньня і тут, на эміграцыі, дзе тая-ж «заблоччына» дae сябе значъ і даеца ў знакі абярняся. Пэўна-ж, даўно памер, і то не сваёй нат съмерці, ды паходавы такі адъёзны фэномэн гэтае «заблоччыны», як беларускі нацыянал-камунізм, і няма ніякіх нат знаку ў небясьпекі ягонага адраджэння ці ўскросу. Затое-ж, ігнаруочы ўсякі і ўсе гістарычныя наўкукі й дазнанні, то гэта, то гэнам, то сяды, то тады ды ўсьцівітаюць пахажія краскі нацыянал-афэрызмаў ды нацыянал-авантурыйзмаў розных аддэнняў. І зноў ды зноў пах іхніх азяляе галовы тэю-ж малічнау для ўсіх псыхалёгічных заблоччынцаў спакусаю — кантрабандна правезьці нацыянальную ідею й дзею пад дном таго-ж такі ў існасьці карабля, адно што згабляваным з так каўшнія «нацыянальнае формы» да зусім ужо цянюткае лісьцінчики якога-небудзь «непрадрашэнства»... Можа-ж «Нядоля Заблоцкіх» цяпі начай поможа сям'ятаму аматарашце ад чокала волічыць?

так ці начай паможа сім'ятому ацерабіцца ад гзнага азяленьня й стаць камчальна на зусім цвяярозы й адзіна пазытыўны шлях...
«Нядоля Заблоцкіх» будзе чытацца лёгка дзела адзначаных вышэй асаблівасцю таленту ейнага аўтара, хоць, як гэта можа ні парадаксальнym выдацца, для аматараў чытаньня «Цяжкога», «паважнага», «узгадавальнага», асабліва яшчэ й адвыклых ад народнае мовы ці адражаных да народнага, сялянскага жыцця (адражаных тым быццам-бы «ідэятызмам» гэтага жыцця, як меў на году калісь выславіцца сам «прапетарскі» патрыярх Карль Маркс) — чытаньне гэтага твору адразу можа пайсці вельмі цяжка дынат «нудна»... Памагчы ім, ды нааугл усім, «палітычна вычытадар пісъменніка», як добра сказаў калістэ гэны «трацкісты», а можа й памагчы знайсці смак у самым уяўна-«нудным», а фактычна толькі глыбокім і грунтоўным пад засыціла вонкавае лёгкасці — найперш і ставілі перад сабою за мэту гэтых абелілья й прыхапкамі пісаныя зацемкі. «Вычытадары»-ж Калюго і палітычна (ці шырэй — ідэйна) і мастацка не застанецца нічога больш, як толькі азаркіні «шылдзіўскіх»

жобіць яго

Р. Склют

Літаратурны Дацак

МАСЕЙ СІДНЕЎ

Вязанка вершау

ЗРАДА

Пражытыя мае ня вінаваты дні —
зь іх кожны адыйшоў, пакорны лёсу,
як той ваяк, якому ў мятусыні
апошний бітвы выйграць не ўдалося.

Вунь і цяпер тых дзён застыглай чарга,
нібы на подступах, стаіць за мною
і, абясьсленая, як мага
звечъ мяне стаіць перадам, а ня съпіною.

Ды днём пражытым страшна паказаць
аблічча —
няма на ім ні мужнасьці і ні адлагі.
І гэта зрадаю яны паліцаць,
на помсту ўзыняшы рыцарскія шпагі.

ПАТРЫЁТЫ

Я ня любіў ніколі патрыётаў,
бяззрэшных, новых фарысеяў.
Як зерне посьле абмалоту,
іх душы я на сіце дзён прасеяў.

Кусыльвая і зрадлівая зядзь,
каўчэг уратаваны Ноі,
яны сягоньняшнія славаць,
да ўчарашиягі павярнуўшыся съпіною.

Я вызнаў іх, горыскіх і адданых,
ад іх ушчункаў бегаў апантаны.
І Бацькаўшчына на этапах дальних
званіла і ў мае кайданы.

Ды ўсё тады было мне нова,
хочь і стаяў, як на гарачым прыску.
Мамі тады адзінім словам
было: «... і ныне й прысна...»

Даруйце — не зъярог для вас я
інакшых дум і слова.
Калі съвяча мая пагасла,
я запалю яе нанова.

ГОДЗЕ

Ня зьдзейсненых слоў ужо годзе
і думку сълюнівіць пры чарцы.
Як цяжка што-небудзь даводзіць,
як лёгка спрачацца!

Аб лёсе мы толькі мяркуем.
Свае-ж прывучылі мы сэрцы
хадзіць па здабычу цяжкую
на сіле кароткіх інэрцый.

А мета — як грозная бомба:
гатова вось-вось разарваша.
І пушыць нас быццам ад бобу,
ад слоў і ад мляўкае працы.

А Бацькаўшчына і радзіма —
смачная і даўкая костка —
і сяньня 'шчэ кадзіц кадзілам
з съвяточна убранных падмосткаў.

АКІЯН

Аб табе я меў думку ня туло,
калісі съніў пра цябе здаля.
Дзень і ноц ты ад злосыці лютуеш,
праклінаеш сябе, што ты не зямля.

I ўсё пляжыць цябе адчай зъяверы,
зелянеш ад роспачы ты.
Хвалі дыбяцца і, як пантэры,
зь пенай кідаюцца на барты.

Пасланца зямлі — карабель не растрошчыл
і на дне прыспаць не змагчы.
Падымаешся к небу — зялёны гружчык,
аднаму табе страшна сярод начы.

Ты жывеш, як і мы, падманам:
так прывабна усё, што ня ўзяць рукой.
Бунтавацца ня хочаш ты акіянам,
мы-ж ня хочам кружыцца — зямлі.

*
Прыгляджаюся, каб не разьбіцца,
вобмацкам хаджу я, спакваля:
некуды уніз, не па арбіце
падае з пад ног маіх зямля.

Страшна і ня можна пагадзіцца —
на заходзе, як настане цішыня,
у крывавай, вогненай мядніцы
平淡іць Бог увесь здабытак дня.

На зямлі ня людзі — чалавекі —
Тулаем і б'ёмся век-вяком:
тонкім, нібы шкло, навекі
неба нас пакрыла каўпаком.

Грэшныя ў непаслухмянстве душы,
не хацелі-б мы зямлію тлець:
падаем, рукамі узмахнуўшы,
каб усёткі ў неба узъялець.

«МАСА»

Я рэдка падаючы падымаўся.
Пыталіся ня раз: «А ты йдзе?»
Ня дай Ты Божа паказацца масе —
зъявецьці, плюне і адыйдзе.

Яшчэ бадай я на каленях поўзаў —
нахлыне гурт смаркатах і наклепе...
А месяц у трагічнай позе
стаяў на бястурботным небе.

Закінул ізь мінай поснай
гатовую да паядышку шпагу.
У вечнасці кануў чалавек апошні
і вымерла на ўсёй зямлі адлага.

I ты разгневанай рукою
за меч памыліва не хапайся —
сыйдзі блакітнаю ракою,
як ўсплы дождж улетку на папасе.

СУСТРЭЧА

Ты насустрач — болем. I распаўся
дзень на міліяды сонцаў у вачох.
Сьвет застыў у нейкай мёртвай паўзе —
раўнавагі я знайсці ня мог.
Гэта сустрэча на прадмесцы! —
Блеск вітрын і ты, і зманлівасць уяў.
Апінуўся зноў на тым я месцы,
на якім, здаецца, я стаяў.

У вачох сваіх мяне ты топіш.
Заклікалі нас вячэрня званы.
Загубіліся мы у натоўпе
ля царкоўнай мураванае съяні.

Нашых збаўцаў і съятых з паўценяў
выстаўлялі нішы на паказ.
Госпадзі, даруй маё хадзеньне —
незаслужаных пастаў і нас.

АСЬЛЕПЛЕНАСЦЬ

Баялася ты увечары ісьці адна.
Ня знаю як — пайшоў і я з табою.
Забылася адзін, адна
і толькі засталося блізкае: або.

Над галавою неба зорнае ішло.
Успыхнуўшы, пагасла й неба.
Глядзелі нібы ў цёмнае мы шкло,
і болей ня было зямлі і неба.

I съвет ня быў ужо для нас,
а самі мы былі асобным съветам,
што ткаўся звабліва для нас,
як перад першым 'шчэ пастам.

A бесправсветная асьлепленасць плыла,
нісупярэчлівия ліплі рукі...
Навошта-ж прахалода імгла
гарачыя нам цалавала рукі?

АЛЕСЬ САЛАВЕЙ

Туды, где ўзълёт

(3 КНІГІ «ВЯНКІ», 1937—1947)

выходзіце зь пяскоў Кара-Куму,
жыцці не прадаўшы мане.
Мае непаўторныя вёсны
і позір да высяў зайздросны,
і ранак сярэбрана-росны,
нідзе ня мінайце мяне!

А той пацалунак салодкі,
час доўгай сустрэчы — кароткі,
мураваў той шолах дрыготкі —
на іх не забыща ані.
Імкліва хадой неляно
ідзеце заўсёды зы мною,
шыціцце нязвязанай вясною,
мае непаўторныя дні!

*
Мне і ў цемру не забыща
съветлых сноў.

дых нікога лішняга і ня відаць. Усякі мае свой занятак. А па
Савэрнавай съмерці пачалі мульяні думкі пра дэзальбу ў Вінцэнтага,
пачаў Юстап ціхенька зь мяшчакам у Воркаву карчму ўчы-
чашаць — насы ён туды тапіці сваю нядолю. I съыша тады недзе
злагада ад Заблоцкіх, уцёк спакой зь іх хаты. Перш наперш кі-
нілі Заблоцкія, усё сваё см'ёю застольле заняшы, гаварыць
самі з сабою, зь съмешных здарэнняў разам выскальці.

Пачалі ад тых тады краціц съветам Заблоцкія. I рассыпаліся
яны, як гарох на сто дарог — хто куды віда. Што была адна
сам'я, адна хата, адны Заблоцкія — аж з тай аднай ды пакрысе
тры хаты зрабіліся, з аднай сам'я — цэлая фамілія. Крутам-
утам... усякі Заблоцкія жыў прарабавалі.

Ня было на іх росту: усе да аднаго аршын з шапкаў ўдаліся
на вышкі. А ўсё цягнуліся ўгору, каб над усімі вышшай быць, каб
адусюль іх бачылі.

P

Нямаведама што даўней было.

Застоўчылі байкі праўду, калі заходзіць мова пра даўніну.
I што далей ад нас, што глыбай у гады, то ўсё большы, гусцей-
шы ад іх туману, а з таго туману часам такія прывабныя вытыкы-
цца здані, што пабок тады ўсякай праўда.

Туманам даўнавіц заслалася: як дзяліліся Заблоцкіх браты —
Вінцэнты зь Юстапам; як Юстап падгадзіў сырэм, маслам, шасна-
стакаю белага смачнага заводнага гароху Баркаўскага валаснога
судзідзю ды як той, судзячы, назыбараў памёршых і выдуманых
душ: бацькаву, матынку і яшчэ нечайто — нямаведама чыло часыць
прысуды Юстапу, а Вінцэнтам усяго ў падзеле даў падбрэз.

Так даўно гэта было... Такім забыццём заслалася: Ані ня
відаць праз яго як сагнай судзідзя Вінцэнтага з усім яго невя-
лікім будынкам з вышынай, сушайшай часткі Заблоцкіх сядзіб
на другі бок вуліцы ў западзь, на дрыгту. Ня відаць ад нас, што
так далёка ўжо ад таго часу адышліся, як пакутаваў Вінцэнт
у падсуседзях, як на прышлося яму з падзелу свайх хаты. Але
сяк-так, на пазыкі ўлезшы, узбіўшы ён на гроши. Аптыга праў
людзі сабе варыўцца на хаты ды купіў яе за 12 рублёў.

Ня толькі на сядзібі, але і на полу накіп' з Вінцэнтага той
валасны, загоджаны братам, судзідзя. Ня ніву, але істужку ада-
ткніў ён калкамі. Палажкую яе — гэту істужку — на ўсіх Заблоцкіх нівах з
правага, самага неўрадлівага — як меркаваў Юстап — боку. Да таго скупа быў валасны судзідзя тую істужку

*) Радзіма — сваяўство (так гэта слова і ў песьнях ужываецца).

ЛУКАШ КАЛЮГА

Нядоля Заблоцкіх

ЧАСТКА ПЕРШАЯ

ПРЫГОДЫ І ЛЯТУЧЕНЫ

— Такі-ж нешта робім?
— Каб мы ведалі, што мы робім,
дык мо- не рабілі.

(3 даўнейшых «казалаў»).

Край съвету чулі пра Заблоцкага. Ведаюць, што з мылам быў
заняўся гэты чалавек. Ведаюць, што не заработка, а ўтракта ў яго
на гэтым тавары вышла.

Усюды Заблоцкі вядом.

Усюды Заблоцкага за свайго чалавека маюць.

Што край, то новую яму асядласць даюць, начай пра тое ня-
щасце байкі баюць. А таго ня ведаюць, што наш гэты чалавек —
з Баркаўцою, і ўсе тая прыгоды не нямаведама дзе, а поблізу
гэтым вёскі рабіліся. Таго ня ведаюць, што славуты гандлёршчык
не валацца які з усяго съвету, што забыўся пра сваю радзіму*,
але з спрадвечнага даматурскага ён роду: яго бацька не абыяк,
а Юстап зваўся ды, акрамя бацькі, меў яшчэ гандлёршчык і дзядзьку
Вінцэнтага, меншага бацькавага — аднаго бацькі ды не адной
мацеры — брата, і свайго ўласнага меў ён меншага роднага брата
Савосту. Таго ня ведаюць, што ўсе яны быў такія самыя, як
гандлёршчык, славутыя Заблоцкія. А яшчэ-ж быў ў іх сваякі,
суседзі... яны хоць з мылам і на знайсці, але на менині за Заблоцкіх
усяго ўсякага бачылі зі сваімі съвініцамі, якімі ўсе ўсёлкі, самага
патрэбнага ведаюць тая, што Заблоцкага бліжэйшую да сібе
асядласць даюць, што пра яго няшчасце байкі баюць: як-же
эва ён?

Самае першае — як зваўся чалавек. Дрэнъ тое мыла, што ён
прадаў. Прадавалі мыла да Заблоцкага, прадаўцоў і цяпера, пасля
яго.

Другое: што ён быў за чалавек? Чаму так прысьпела Заблоцкага
му на мыле, а не на чым іншым сабе заработкаўкі знойсці? Што яго

Прада мною ты, як быццам,
зноў.

Гляну ўвесь, а ейны прозірк —
сінай.

І здаецца зоркай позірк
твой.
У небе месяц, я на доле —
як браты.
Наша ўсё, усё раздоллье —
ты.

*

Дзе-ж тая радасць — той дар адзіны
маіх узълётай, той вечны рай?
Зъ мясцінаў цёмных, з глухой краіны
яна прыводзіць у сьветлы край.

Вячорны заход тугой жаўрыцца,
усход заараны цвіце вясной.
Замкну павекі — яна мне сыніца,
адплюшчу вочы — яна зы мой.

На лёгкіх крывалях імчыць да высяю,
за стромы гораў — туды, дзе ўзълёт.
Заўсёды бачся, штоночы сініся,
радзі аздобу, съпялі ўмалот!

*

Дабрыдзень, мая зарніца!
Дасыпела твая пшаніца.
Прынось-жа свой серг кутчэй,
і ніве — цяжар з плячэй.

І сноп ты, зажаўши, звяжаш,
пры працы мне шмат ня скажаш.
А вечар дыхнене з лагчын —
пачую: « — Цяпер спачын.» —

*

Далёка няўцеха разьвітання,
ня блізка сустречы новай дзену.
Ды сілаў аднай табе ці стане
падужаць сучымежную слухмен?

Ня думаць — ня быць табой сагрэтым...
Хай неба — у засыціле нямой,
на волю імкнуща перад летам
струмені, закутыя зімой.

Пшаніца расьце аж пад аблокі
і сонца сіяятлее па сяўбе.
Даўжэйшы мой шлях у сівет далёкі —
бліжэйшы зварт мой да цябе.

*

З табою разам быў. Гайна... Крозы...
Ніколі забыццю не аддам.
А пацалунак твой... Дзіве бярозы,
і ўсіхвалівны шум — зайдрасцьці нам.

Я многа бачыў іх. Сівет бляскрайны
на ўзымежкі долаў-гор іх занёс.
Ды не забыцца мне водаў Гайны
і сіветкаў цеплых стреч — дзівюх бяроз.

І спатыкаю зноў. Быццам тыя.
Ці-ж быў далёкі я і чужым?
Ды мне цяпер яны — як сіятыя,
і сумны мой пагляд — зайдрасцьці ім.

*

Да шчасція шлях на быў адчынены —
і рэдка твар зіяў усмешкаю.
А ты цвіцеш — твой стан на сіхілены.
а ты ідзеш нязманнай сцежкаю.

І нарадзіла ў дні гароцкія —
і боль, і муки ня прыгнобілі.
І рысы ўсе твае жаноцкія
красу дзяячою аздобілі.

Краса цвіце і за дзяяньніцаю —
ей сталым днём да яснай волі йсыці.
Імкні, жыццё, жывой крыніцаю,
ня сьпі, жыццё, у стомнай кволасці.

*

Аб табе успамін — найвышэйшая ўцеха,
неутаймованы болі і надзеяў прачын.
І заўсёды ўва мне адгукнецца, як рэха,
аб табе успамін.

І ня гасыне зы мой, і пад сонцам
праводзіць
да наступнага дня — да прасвяды зямной,
а як ноч праміне — па заараны ўзыходзіць
і ня гасыне зы мой.

▲▲▲▲▲▲▲▲▲▲▲▲▲▲▲▲

УЛАДЗІМЕР КЛІШЭВІЧ

Выбраныя вершы

БЕЛАРУСКАМУ НАРОДУ

Ты паслушай, народ, аб чым песьня пяе,
ты ярмом быў скаваны вякамі.
Дык бяры ты жыццё сінія ў рукі свае,
каб сыны ня былі жабракамі.

Усё багацце тваё, што вякамі зьбіраў,
рабавалі ў цябе чужаніцы.
Век чужым ты касіў, век чужынкам араў,
сіл ня меў ты ад іх барапіцца.

Што хадзелі, рабілі з табою яны,
пад'ярэмны яшчэ ты і сінія.
Сыпіць далёка твае дарагія сыны
пад сінягамі Сібіры сцюдзэнай.

Горкі плач па сынох у краіне ня сіціх,
не забыты дзень чорны, як сажа.
Ой, далёка ісьці на магілу да іх,
каб паслушаць, што мёртвы раскажа.

Азірніся вакол на разбураны край,
на дзядоў тваіх сцёртыя межы...
Усё багацце сваё ты сабе забірай,
бо табе яно толькі належыць.

Сам народ заўсяды сваё шчасціе куе.
Край збудуеш сваімі рукамі.
Дык бяры ты жыццё сінія ў рукі свае,
каб сыны ня былі жабракамі.
27. 7. 1942.

*

На усходзе хмары чорныя праходзяць,
празіваюць мора і крыві і сълёз.
Плакаў я учора аб сваім народзе,
думаю сягонінья пра ягоны лёс.

Залятаў у думках да дзядоў у госьці
паглядзець яшчэ раз, як яны жылі.
Ды ў трывозе б'еца маё сэрца штосьці
аб мінульмі сладкім роднае зямлі.

Ой, былі ня казкі, ой, былі ня мары —
слава Беларусі ўздоўж і ў шыр плыла:

нашым, а за даўнейшым — «даўней», — кажуць, у самай западзіне, вечна пасярод гразі стаяла карчма і нідзе нікай гары і заваду ня было. Лётапілі тады ўсё агоньчыкі з Юстапаў шыгты: то сіні, то чырвоны. А людзі ўжо дазналіся, што як сіні агоньчык, дык дабро нясе, а як чырвоны, дык гроши. Каму час быў ды ня ленаваўся, можна было зылчыць, колькі раз з чым прылятаў. Можна было ведаць — чым найблей Юстапаў апамогся.

Усе на гэта глядзелі: от, ліха яго бяры! Усё адно нам не панісе, а Юстапу. Аднай Тахвілі (яго швагерцы) шваграва багацце было, як у сэрца нож. Яна ня толькі што калі нясе ведала, але ведала і як зрабіць, каб чортавым дабром ліхі чалавек не запамогся. Згледзіла была раз увечары, проці карчмы стоячы, над самаю галавою ў сябе сіні агоньчык, ды так ён проста туды, дзе Юстапаў ток, і коціца. Зайдрасцьці борзда Тахвілі напавуміла, што трэба зрабіць. Зрабіла яна спадніцу так, каб даступнай руці было, ды па мяккім месцы сама сябе калі лясяне разоў тройчы.

— Гола, — кажа — маё цела. Хай-же готак гола ў таго будзе, каму ты нясеш.

Хоць сабе чорт і невялікі шышка, але ня любіць, калі ўсякі начне зя яго вяршэнства здыміць. І ў чорта злосці ня купіць... Калі сыпніу ён прыскам на зайдзросную Тахвілі, дык аж трахса Баркаўцы не заняліся гарэць. Добра што Тахвілі управілася роўна стаці і спадніцу з рук у пару пусціла, ато-б яе высек чорт горш як шротам, а так — ўсё крэху руку прып'яў. Яшчэ то Тахвілі ў помачы было, што гарэлую спадніцу наслі. Хоць і залавіў чорт крэху, але, толькі яно застукала, як па блясе, ды скапліцца далоў. Як нёс ён асымін з дванаццаць гроцкі, дык так і сыпніу пасярод Баркаўцоў. И не абы якай грецка была: буйная, ядраная. А чыста-ж! Як вока. Але на ліхое дабро не паганілі нашы баркаўчане. И на завод нікто жменькі ня ўкраў. Так і астасіліся ляжаць пасярод вёскі ў капцы, якія пасыпаны былы. Да таго-ж нейкай праціўнай, што коні пудзіліся, як білікі вязлы. Ужо вароны — нашто непераборлівыи птушкі, а я тый не хадзелі дзяўбіці. Будзе ляцец над самым капцом і ў той бок, нават, ня зірне, пераліціц ды на сметніку дзе сядзе, там сабе чаго пашукае. Каровы тады нельга было вуліцца гнаць: як толькі да карчмы дойдуць, паўстануть наўкола капца і рабуць — бі-забі не адгоніш. А ўночы сабакі з усей вёскі збягаяцца, галовы ўгору пазадзіраюць да давай галасіць, зямлю драці.

— Тут нешта небагавое. Найячай Юстап да нейкага ведзьмака дапяў. Прадаў чорту душу, дык от ён ужо ў некага другога з сасекаў выбірае, а яму носіць ссыпць ўсякое дабро. Кажуць і гары на крывалях дарогах пасярод Баркаўцоў тады стала, як сыпалі агоньчыкі ў Юстапаў ток. Так што цяпер, адкуль ня зірні на іх, перш-на-перш карчму ўбачыши, а потым ужо вішнінік унізу пад ёю, дзе-ні-дзе стречі ў ім. А даўней — не за

*
Найпершы парыў абяскрылена штормам імгненным.
І досьвітку ўсмешкі ахінены дымам ваенным.

А даль, як і ўчора, туманіца тропам цярністым...
Ідзе не барвоваю раницай — змрокам імглістым.

Так рана ў даросласць канодныя кінула косьці.
Мінае кнігі непраходныя без маладосці.

Ды як перад ёй ні туманіца шляхі непаўторны —
вяшчуе наступную раницу променем вячорны.

Алесь Салавей

Марыі Клішэвіч —
жонкы і сябру прысьвячаю.

Беларус калісці слава гаспадары,
Беларус калісці вольная была.

Наляцелі віхры, наляцела бура,
без пары сарвалі твой ружовы цвёт.
І жыла ты доўга і панура
толькі ў песьнях славу тваю помніць съвет.

Ворагі на доўга кінулі ў няволю,
Делтарусі-Маці славы дзень патух.
Плакала, ой, горка, плакала ад болю,
што так моцна цела закаваў ланцуг.

Закрывалі праўду, каб унук ня ведаў,
закрывалі доўга ясны блеск зары.
Эх, устаньце, ўнукі, паглядзець на дзеда,
на яго маладосць даўнае пары.

Разгарнече плечы, расpusцеце крылы,
узъялеце горда сакаламі ў высь!
Як любілі мову, як народ любілі —
зашумеце славай, як дзяды калісці!

І сказаў лінукі: — Колькі сілы хваціць —
за народ, за праўду сэрцы аддамо,
каб на целе нашай Беларусі-Маці
ня вісела болей цяжкае ярмо.

На усходзе хмары чорныя праходзяць,
празіваюць мора і крыві і сълёз.
Плакаў я учора аб сваім народзе,
а сягонінья бачу чорны яго лёс.

20. 6. 1942.

РАЗВІТАНЬНЕ

Бывай, Эўропа, Беларусь, бывай!
Іду ад вас амаль назаўсяды.
Віхор жыцця мянє ў далёкі край
нясе на хвалях бурнае вады.

У Новы Сівет цяпер кідае лёс,
выгнаныкі я, жыву, як на бяду.
Ніхто маіх ня бачыць сълёз,
у родны край ніколі ня прыдуд.

Яшчэ людзям, як людзям, — от набытак за той час намучыўся.
Тры дні ў хляве галодныя стаяў — нельга было ні ў поле на паству выгнаць, із току хары прынесці яму ў хлеў. Замілі тын вягры чортава насенне пляском — чырвам з дарог, чорна тарпавіна з агароды. За тыха кручаныя дні так спрытинаючы зямля такая, як-бы і спрадвеку яна на гэным месцы ляжала. І ад тых дніў стала ў Баркаўцах гары праці карчмы на крывалях дарогах над усе нашы невялікіх ўзгоркі. Суха з таго часу зрабілася ў самым патрэбным месцы, дзе чужыя падарожнікі людзі займаюцца, як ідуць у карчму пагрэцца. Часам пад вечар, які зірмаша едуць, бывае вялікі завоз хурманак збіраеща тут. Гэта месца на места тады робіцца падобна, таму і дали нашы людзі яму прыкладку — «граецца гарою» завуць, на Менск глядзя. А тая грецка і цяпер на гэты гары знаць. Дзіва што нешта муліе ў ногі, як бось тудзю ѹдзені? — гэта-ж тое чортава насенне. Бывае, што дажджы зіверху пясоначы, дык яно і відаць. Нагнешы, паглядзіш — здаецца, і няма яго нідзе, а ступ, дык і чуваць, што нешта востранькае, маленъкае коліца, як грэцка ўсероўна.

І не адлучыць тут нікай праўды ад сказкі.
От лепей выберам калі вальнейшы час ды адыйзэмся назад у даўнейшыя гадоў на трыццаць, самі таго дзіва паглядзім. Толькі выбірайма так, ды і ў нас волны час быў, каб выхадны дзень прыпадаў, ды каб і ў людзей была вольная часіна; так выбірайма, каб наш выхадны дзень, а ў іх даўнейшыя сівята ці які прысьвятак у вадзін дзень сышліся. Гэта-ж, тое ведайце, мы на той бок вайны, у старую бытнасць адыхацімся. Людзі сівята ці праціўнікі на трабе, каб не хадзіць за патрэбнымі людзімі па полі дый ля дому па ўсякіх заканураках, каб іх на шукані, замін

№ 41—42 (172—173)

ВАЦЬКАУШЧЫНА

Ня цвіў гэты сад ніколі —
цвісціці ня было калі.
Над ім толькі вецер скуголі
ды чорныя мары плылі.

Бурам, маланкам і грому
галіны згіналіся дрэу.
Ня ладзіў ён крывуды нікому,
а вогненнай помстай гарэў.
1953.

ВОЗЕРА
Стаць, як вока, возера вады,
а лес кругом выцягваецца ў неба.
Расцісаны у розныя съяды
на мокрым беразе жывёлай глеба.

Уважліва у возера зірні!
Вязьмежная адлегласць прад табою:
як зорнай ноччу съвецца агні,
тады душа прыходзіць да спакою.

Прышоў і я да возера бышыць,
каб паглядзець у глыбіню, напіцца.
Тут зоры дзіўным съветам зіхаяць.

У люстра возера съякае таямніца.
Пазнаныне ў глыбіні магчыма,
тады далёкае бліжэй перад вачымі.
12. 9. 1950.

ТЭЗЭЙ
У Лябірінтыце съмерць мене не напаткала,
адкуль нікто ніколі ня выходзіў.
Я зьнішчыў Мінатара ў жудасным
паходзе, я перамог страшнага нямала.

Мне Арыядны нітка памагала.
Але добро заўсёды зло народзіць.
Я зрадзіў ёй. Каханья, сказаў, годзе,
за славаю пайшоў я з радасцю Тэнтала.

І съпіць яна на востраве пустыні,
а караблі мае ў мора паплылі.
Агонь трывожна ў майі сэрцы стыне.

Мне посьпехі спакою не далі.
Падобна да мене зь іх кожны мене кіне.
Хутчэй, хутчэй адгэтуль, караблі!

ЧАС
Згарае сонца ліпенскай съякотай,
нічога не парушыць голас цішыні.
Нястрымна час адзін мяненца употай
і так за днімі прабятаюць дні.

Кранула ліст на дрэвах пазалотай,
гарыць каштан прывабна у вагні.
Кіпіць штодзень нябачная работа,
усё зъяненяцца, куды не загляні.

Высока воблакі плынуць па-над зямлёю,
дарогам іх мене канца і краю,
ня ведаюць яны ў жывіці сваім спакою.

І дзень і нач трывожныя съяшаюць...
Глытае час жывіці патокамі ракі,
у вечнасці падаюць гады, вякі.
27. 7. 1950.

НА ПЛЯЖЫ
Гарыць пясок ад сонца пабялелы,
а сонца плавіца, съякае варам.
Варушацца ў пяску людзкія целы,
апранутыя бронзовым загарам.

У бераг б'юць трывожна мора хвалі,
зъбіваюць з ног людзей сабою,
у глыбіню сваю няведамасць скавалі
і так змагаюцца вада зъ зямлёю.

А сонца вогнена пячэ і смажыць,
само ўзініаеца у неба вышэй,
прыемна назіраць тады на пляжы...

Магутны акіян павольна дыша...
Ужо гарансць у небе зорай вочы,
не замаўкае пляжа аж да ночы.
12. 8. 1950.

РЫМ
Магутны Рым у прошлым вялічава
ішоў за Грэцыяй далёка з заду.
Стварыў нашчадкам ён клясычнасць
права, клясычна сам прыйшоў да заняпаду.
1950.

*
Што на съвеце людзкія ахвары...
Да ўсяго на зямлі я прывык.
Голас мой у духовай Сахары —
прадсмertны апошні крык.

Мне ўсёроўна, куды ня ідзём мы,
над усім стаўлю кропку адну.
Чую мне пахавальнік знаёмы
забівае цвякі у труну.

Што з таго, што калісці я марыў,
безнадзейна мой промені зынік.
Голас мой у духовай Сахары —
прадсмertны апошні крык.
1952.

*
Навошта я пішу, хто мае ў тым патрэбу?
Марнію час, съякае кроў чарнілам.

Рука галоднага працягваецца к хлебу,
рука багатага у кашальку застыла.

Каго-ж тады мае радкі цікаваць?
Каму? Навошта? Эх, пустыя слова...
Глань ад мяне, як ад чумы, ўцікаюць
карыснага жыцця галовы.

Ім хлеб давай, а ня узьлёты дум.
Не накарміць галоднага радкамі...
Бывайце, я ад вас іду,
кідайце на мяне апошні камень.

Такіх я спатыкаў ня раз.
Ад войстрых слоў я на зямлю ня падаў.
Паэты пішуць не для вас —
дзвуногіх і халодных гадаў.

4. 2. 1948.

МИХАСЬ КАВЫЛЬ

Із зборніка „Пад зорамі белымі“

*
Я улюблён у сонныхі сіні,
футбалістых гулнёй усхвалёван.
Ня шукаю съятой Эўфрасіні:
разухаблены съвет, размалёван.

Рафаэля тускнеюць Мадонны,
шчэрыць зубы вычурны Пікассо...
Акіян захлябніўся бяздонны,
а на небе грымотныя кляксы.

І сымфонію глушаць куранты,
зор рубінавых дзіды у сіні...
Дзе вы, дзе вы, суворыя гранты?
Дзе ты, дзе ты, мая Эўфрасіні?
1953.

АДКАЗ

Не такая была ты і ёсьць,
не такую цябе я высыні.
Раздарыла сваю маладосьць,
а цяпер мне на шыю віснені.

Па съядох маіх ходзіш, як съцень,
не даеш мне нідзе супакою.
Хоць на Марс можаш зараз ляцець,
не махні ні аднёю рукою.

Ня вінію я съяляпых кажаноў —
яны гуку паслушны уночы.
Як-же ты за дурное віно
прадаеш танна гонар дзяячоў?

Не, я веру, на съвеце ўшчэць і такая, якую я высыні:
чысьціня, прыгажоўсьць, маладосьць.
Ты-ж на першай асіне павісіні.
1953.

3. В.

Помніш, Зося, у парку Нью Ёрку, —
я ня веру, што можна забыць, —
пад кустамі скакалі вавёркі,
бурковалі ля ног галубы...

Мы ішлі пад цудоўныя гукі:
аб каханыні шумела трава...
Я трymаў твае мілія руکі,
а здавалася — съвет я трymаў.

Не вязалася неяк гаворка.
Я ня ведаю, сон быў, ці яў:
мене шапнула на вуха вавёрка,
што ты будзеш навекі мая.

1953.

*
Маладзік акругліца у поўнік
ды ізноў прыплюшчыць зь неба вока.
Як кілішак струшчаны напоўніць,
як зраўняцца зь месяцам далёкім,

каб гарэць, пагаснучь, нарадзіцца,
хай съцюдзёныя, кідаць праменыні?
Не! Жывіцца кіпучую крыніцу,
нябъшыцца сутоньне не заценіць.

Моі ёсьць другія небасхілы,
прыгажэйшыя дзесь ёсьць съвітаньні —
падымашца буду із магілы
праглядзець на месяца зіянине.
1953.

*
Стаяў ля Айпетры
малады, хворы,
ў неабсяжны ўзіраўся сусьвет.
На небе паўдзённым
блакітныя зоры
вышывалі маўкліва санэт.

Плылі па далінах зялённых
терцыны,
а ў моры зъвінёу трыалет. —
І шапкі ў задуме здымалі вяршыны:
стаяў ля Айпетры — паэт.
1953.

*
Бурхлівия хвалі. Байдаркі і яхты.
Вяты спатыкнуліся ў ветравях белых,
і шноглы хрыбы да вады пазыгнілі...
Дарогу у мора бясьлечным і съмелым!

*
Хочаш плач ці давіся ад съмеху —
не уцячэш ад праклятай бяды.
На апошні паўстанак заехаў,
белей ехаць няма куды.

Ад утомы і коні сталі.
Хмары, цемені, няма дарог.
Глянуй я у туманныя далі —
камень цажкі на сэрца лёг.

Ня стрымаць ні сарказму, ні съмеху,
многа поўзаў сюды і туды.
На апошні паўстанак прыехаў,
белай ехаць няма куды.

29. 2. 1948.

Уладзімер Клішевіч

Падзямельная ціхая песня
супакоем мене сэрца агорне.
1947, Бэльгія.

ТВЦ

Сыцены белыя.
Сёстры у белым.
І за вонкамі сънежная бель.
Белы, белы
глядзіць нясымела
На шпітальную пасыцель.
— Як-же так?
Пульс намацае на руцэ.
Дзе ты страшны,
съмраптны вораг —

ТВЦ?

— Во, бягуць па жылах
бацылы...

— Сэрца, утаймуйся,
ня дрыжы!

Маладым не пайду у магілу.
Жывіць!

Гэй
ня стой ты у чорнай вуалі,
не чакай,
я ня хутка памру.

Мяне цягнуць марозныя далі
тысячамі рук.
Там жадаю

пад завеяў гойсы
звонкай песьнай зывінец.

Забяры сваю гострую косу
ад горла майго,
съмерць!

*
Воч праменыні
гаючым бальзамам
заіскрыліся.

— Сястра.
На зямлі гэтай грэшнай
таксама

Ёнць і пекла
і рай.

Рай — у позірку
любай дзяўчыны,
маладой і прыгожай,
як ты.

Рай у подыху кветак шыпішыны,
у косах сонца залатых;
у маршах, песьнях
грымотаў і ветру...

Не, ня тое...
Пастой, паглядзі:
на вяршыну гары Айпетры

узышоў чалавек адзін.
Узышоў і упаў.
Так балюча

нам зрабілася ўсім...
Непаўторны,
няўміручы

Багдановіч Максім.
Ты нічога аб ім ня чула?

Ты ня ведаеш, сястра,
як любіў ён сэрцам чулым
і народ свой, іх край.

Багдановіч — гэта дойлід
неразгаданых слоў.
Ды над ім завязала доля
перавяло...

І яго дагнаў ля магілы,
ім адзначаны чарвяк...
І яго даканалі бацылы.

І я,
падуладны Коха палцы,
жывіць — пакутваць

прыстаў.
Растапырыла съмерць пальцы
перед вобразам Хрыста...
І стаіць,

і глядзіць ён нясымела

на шпітальную пасыцель.

Сыцены белыя.

Сёстры ў белым.

І за вонкамі сънежная бель.

1947-53.

Mihas' Kavyl'

АД РЭДАКЦЫИ: У гэтым нумары «Бацькаўшчыны» пачынаюць друкаваць творы, якія ў балшыні сваёй увойдзуть у заплінаваныя Рэдакцыяй зборнік літаратурных твораў нашых паэтав і пісьменнікаў на чужыні. Рэдакцыя ветліва просіць і іншых нашых паэтав і пісьменнікаў па магчымасці як найхутчай прысылаць свае творы, прызначаныя імі да менаванага зборніка.

3 Адміністрацыі «Бацькаўшчыны» можна выпісваць наступныя беларускія часопісы:

«ЗАПІСЫ»

К

Лішнія людзі

Аснаўная маса беларускіх перасяленцаў — былых ДП, ужо знайшла сабе новую бацькаўшчыну, а ў ёй працу ѹ людзкія ўмовы жыцця. Некаторыя змаглі ўжо прыдбалаць сабе ѹ нярухому маесмасыць, як дамы, зямлю, агароды ѹ іншы. Гэта тыя, якім удалося выэміграваць з негасцінай і няпрыязнай Німецчыны, пакінуў зленавіджаныя лягеры ДП, дзе людзі былі змушаныя жыць, як стада жывёлы, ды асяліца ў Задзіночных Штатах Амерыкі, Канадзе, Аўстраліі да ў некаторых краінах ёўрапейскага Захаду. Але не малая часць нашых суродзічаў была змушаная астасца ў Німецчыне. З прычыны іхнае старасці, храбробы ці напаследак, злонесісаноса дэзыверы эміграцыі перед імі былі зачыненыя, магчыма, назаўсёды.

Усіх бездзяржаўных чужынцаў у Заходній Німецчыне налічваецца сяньня ўзы 200.000 чалавек, да якіх належыць і г.зв. новыя ўцекачы з за зялезнай заслоны. Між іхнімі людзьмі знаходзіцца паважная колькасць і Беларусаў. Дакладную іхнную лічбу ўстанавіць цяжка. Ведама толькі, што зарэгістраваныя у Беларускім Нацыянальнім Камітэце на атрыманні ад яго дапамогі — г.зн. людзей поўнасцю непрэцядольных, старых, хворых, калекаў, удоваў з малярмі сіротамі і г.п., ёсьць звыш 400 чалавек. Ужо гэтая калькасць не малая, аднак іх ёсьць бясспречна болей, бо яшчэ на ўсе патрабуючым дапамогі зарэгістраваліся.

Вось кароткі абраў, як жывуць гэтыя людзі ў Німецчыне. Бальшыня з іх памілчыла, як і пры IPO, у вадмысльных лягерах для бездзяржаўных чужынцаў, адміністраваных німецкімі уладамі, невялічкая-ж частка жыве на прыватных памешканнях. Жыллёвібы ўмовы ў лягерах цяпер без паразнання лепшыя, чымся пры IPO, бо лягеры гэтыя — гэта ў васнаўным спэцыяльна збудаваныя новымі пасёлкамі. Сям'я ўзы дэзвюх душ, як правіла, займае адзін пакой, з трох-чатырох душ — адзін пакой і кухню, якая таксама служыць за пакой, большы-ж сем'і — два пакой і кухню, а яшчэ большы сем'і — трох пакой і кухню. Такім чынам на жыллёвібы ўмовы нара��аць нельга.

Але затое справа харчавання ѹ адзе́жы стаіць ніжэй усякага ѹяўлення. Усе бездзяржаўныя чужынцы атрымліваюць ад німецкіх уладаў (Фюрэрзграамт — а дзе́ж — сацыяльнае апекі) грашовую месячную дапамогу на жыццё. Галава сам'і атрымлівае 48 марак у месяц, сабры сам'і звыш 16 год — 31 марку і дзе́ж да 16 год — 23 маркі. Старыя хворыя атрымліваюць 53 маркі. І гэта ўсё. За гэтыя мізэрныя грошы трэба пражыць, адзе́цца, заплаціць за электрычнасць (памешканніе дармовае), купіць дроў і вугля на апакі і мець яшчэ грошы на дробныя штодзённыя расходы. За гэтыя грошы, якія жуць, нельга памерці з голаду, але і нельга з іх жыць. Каб маглі сабе ўяўіць нашыя шчаслівейшыя суродзічы, якія даўно ўжо выэмігравалі з Німецчыны або ў ёй мелі шчасце на быць зусім, што за гэтыя грошы можна тут купіць, мы падаём цэны на некаторыя найбольш неабходныя спажыўкі працductы. І так: 1 кілограм хлеба — 65 фунтаў, 1 кілгр. мяса — 2,20-2,40 марак, 1 кілгр. масла — 6,40 марак, 1 яйко — 25 фэнтаў, 1 кілгр. бульбы — 20 фен. Вось-же калі аблічыць, колькі гэтыя людзі могуць сабе за ўспомненныя грошы купіць прадуктаў і пры гэтым адзе́цца, дык пабачым, што жыццё ѹхнае звязаўляецца з ніжэй усякага магчымага.

Часовая ці сэзонную працу можна атрымліваць у тых толькі выпадках, калі дадзены лягер знаходзіцца ў вялікім горадзе як Штутгарт або Мюнхен. Але ў тым працу могуць атрымліваць толькі людзі маладыя ѹ здаровыя, бо праца гэта ёсьць цікавая й неадвары, пераважна пры ачишчанні гарадаў з руінў ад разбітых бомбамі дамоў, пры будове або каналізацыі. Затое ўсе хворыя, старайя і жанчыны, — а такіх вялізарнае бальшына, — а ў лягерах на праўніці маладыя мужчыны ніякай працы дастаць ні могуць.

Кажны стараецца даваць сабе раду, як можа. І тут плюзкая вынаходлівасць часамі пераходзіць усякія межы. Каб прыдбалаць адну-другую марку, жыхары лягераў, мік імі і жанчыны, часта «ездаць на Каэрю». У лягерах жаргоне гэта абазначае выезд на самакаце або з ручным возіком за 15-20 кіляметраў. Што-ж трэба рабіць, каб скaryстаць з Акту памогі ўцекачам? Адна работа ў краёх, дзе жывуць ўцекачы, другая — у Задзіночных Гаспадарствах Амерыкі. У краёх пражываньня самі ўцекачы павінны зрабіць усё патрэбнае. Радамі ім будуць служыць тамашнія арганізацыі беларускіх, у каторых, ведама, яны павінны быць зарэгістраваны. Найперш трэба без адвалок ўсім ўцекачам, жадаючым выэміграваць да Амерыкі, зарэгістраваць у мясцовага амэрыканскага консула. Консулы заладжаюць справы ў парадку зарэгістраванія; хто барды дзе́ж зарэгіструеца, той будзе мець бойнейшы шанцаў на адзержанні візы.

Да кансультаваць павінны звязніцу вёдраў, дроту да банак ад кансерываў, трэба ехаць, як устаноўлілася, за тых, што ўперад зарэгістраваліся і

купіць на зіму вугля і дроваў на топліва, людзі цэлае лета збіраюць у лясах, а потым сушаць, «ловяя ѹ сасновыя шышкі, а там, дзе дазваляюць Немцы, карчуяць старыя карчы. Некаторыя так добра ўпраўляюць, што на толькі сабе назапасаць гэтым спосабам на цэлы год топліву, але і прадаюць яшчэ другім. Падобным спосабам робяць сабе ѹ запас на зіму бульбы. Дзе дазваляюць німецкія баўеры, перакопваюць нарава бульбянішы, з якіх бульба ўжо выкапана, і выбираюць па адной бульбіне, што прыпадкова асталіся. І гэта амаль адзінкі крыніцы, дзе можна, як кажуць, «зарабіць на баку».

З гэтага бачым, што палажэнне нахадзіцца, якім не удалося выэміграваць, называючыся цяжкое. Не лягчыша яно і з гледзішча праўнага і маральнага. Праўда, усе бездзяржаўныя чужынцы, якім не удалося выэміграваць, зъяўляюцца ўключанымі ў німецкую гаспадарку, а праўна апікуюцца імі Высокі Камісар Задзіночных Наций. Але гэтая апека ініцыятуўнальная, але агульная. Усе гэтыя людзі Немцамі разглядаюцца, як «людзі лішні», як вялізарныя цяжкі для самой Німецчыны і Німецкага жыхарства. Хаця вонкава-фармальная намагаюцца Немцы да іх адносіцца, калі ѹ ніярхільна, дык каректна, але фактычна ўсе яны зъяўляюцца зъненавіджанымі, людзьмі апошніяе катэгорыі. Іх заўсёды авінавачваюць, як толькі індывідуальна, але ѹ маўзі, але якія ўсіх нашых эмігрантаў, якія сярод іхніх сасновых лягераў для бездзяржаўных чужынцаў, адміністраваных німецкімі уладамі, не малая, аднак іх ёсьць бясспречна болей, бо яшчэ на ўсе патрабуючым дапамогі зарэгістраваліся.

R. C.

най акцыі. Ях іншы, але навет сам бургомістор гораду Розенгайм Эзбальд на паседжанні Німецка-Амэрыканскай Дарадчай Камісіі, які пісаў мясцовую німецкую газету, «Сыцьвердзіў», што ѹ пасёлку для бездзяржаўных чужынцаў апошнімі месяцамі павысілася палітычнае актыўнасць, якую выказвае камуністычны тэндэнцыя. Закідаць тым паседжанні ў гэтым справе падлюдзям камуністычны тэндэнцыя, якія выкляплююць сябе ўсімі і ў собскай палітыцы. Смаль-Стоцкі, які пісаў мясцовую газету, «Наступным выступаў праф. Смаль-Стоцкі, які прынамсі як падае «Сучасна Украіна», гаварыў выключна ў справе выезнання Украіны, не ўспімаючы аб Беларусі, таму ягонае асветчанне апушкасцем.

У артыкуле «Да справы выезнання Беларусі і Украіны», зъменичным у нумары 33—34 «Бацькаўшчыны», мы, падаючы за «Сучаснай Украінай» справа-здачу з паседжанні ў гэтым справе падкамісіі замежных справаў амэрыканскай палаты праф. Смаль-Стоцкага, з якога вынікае, што праф. Смаль-Стоцкі, які пісаў мясцовую газету, «Наступным выступаў праф. Смаль-Стоцкі, які прынамсі як падае «Сучасна Украіна», гаварыў выключна ў справе выезнання Украіны, не ўспімаючы аб Беларусі, таму ягонае асветчанне апушкасцем.

ДА АРТЫКУЛУ «ДА СПРАВЫ ВYEZNANНЯ БЕЛАРУСІ I УКРАІНЫ»

У артыкуле «Да справы выезнання Беларусі і Украіны», зъменичным у нумары 33—34 «Бацькаўшчыны», мы, падаючы за «Сучаснай Украінай» справа-здачу з паседжанні ў гэтым справе падкамісіі замежных справаў амэрыканскай палаты праф. Смаль-Стоцкага, з якога вынікае, што праф. Смаль-Стоцкі, які пісаў мясцовую газету, «Наступным выступаў праф. Смаль-Стоцкі, які прынамсі як падае «Сучасна Украіна», гаварыў выключна ў справе выезнання Украіны, не ўспімаючы аб Беларусі, таму ягонае асветчанне апушкасцем.

Пра Беларусаў у летувіскім друку

Дабародлівія ѹ пачэслівія нашы мільяны суседзі, — скажам словамі Пала-чан 1468 году да мескае Рады ў Рызе — Летувісы з «Draugas» (сібя, прыяцель), летувіскі каталогік газеты, выдаванай на чынскай, колькі разаў адгукнулася на працу беларускай эміграцыі.

Першы раз у № 292 з 13 снежня 1952 году ў вялікім артыкуле дадзеніях спад. А. Ружанцова пра беларускую культурную і наўкуўскую арганізацыю, у тым ліку пра Навуковую Таварыства Скарыны.

Другі раз у нумары з 30 сакавіка 1953 году на ячызне большымі артыкуулі спад. Я. Вегеліса, прысьвечаным — у назове — летувіскім гаспадарству, падараваным памаганіем, але каторы галоўна займаецца іншым — гісторыяй (у сувязі з начыркамі гісторыі Беларусі ў «Ведзе»), этнографічнымі граніцамі ѹ палітычнымі развязаннямі.

Можна зацеміць, што ўсёведамленне тое прафы, што Беларусы балт-славянскага паходжання, збліжае нас да Валтая. Спадар Вегеліса канчаткай артыкулу паглядам, што «Крыўчы-Беларусы» маюць перад сабою тры дарогі:

1. застасца пад Расей, 2. стварыць сваёй арганізацыяй (у сувязі з начыркамі гісторыі Беларусі ў «Ведзе»), этнографічнымі граніцамі ѹ палітычнымі развязаннямі.

Можна зацеміць, што ўсёведамленне тое прафы, што Беларусы балт-славянскага паходжання, збліжае нас да Валтая. Спадар Вегеліса канчаткай артыкулу паглядам, што «Крыўчы-Беларусы» маюць перад сабою тры дарогі:

1. застасца пад Расей, 2. стварыць сваёй арганізацыяй (у сувязі з начыркамі гісторыі Беларусі ў «Ведзе»), этнографічнымі граніцамі ѹ палітычнымі развязаннямі.

Другое, што трэба рабіць на месцы пражыванья, гэта забіцьчыца грашы на дарогу. У № 36 «Бацькаўшчыны» надрукавана, што «кошты транспарту ўцекачаў, якія на ўсіх сасновых лініях іхнью справу перасялянія заладзілі на консулі на аснове папярэдніх дніў.

Другое, што трэба рабіць на месцы пражыванья, гэта забіцьчыца грашы на дарогу. У № 36 «Бацькаўшчыны» надрукавана, што «кошты транспарту ўцекачаў, якія на ўсіх сасновых лініях іхнью справу перасялянія заладзілі на консулі на аснове папярэдніх дніў.

Другое, што трэба рабіць на месцы пражыванья, гэта забіцьчыца грашы на дарогу. У № 36 «Бацькаўшчыны» надрукавана, што «кошты транспортнага ўцекачаў, якія на ўсіх сасновых лініях іхнью справу перасялянія заладзілі на консулі на аснове папярэдніх дніў.

Другое, што трэба рабіць на месцы пражыванья, гэта забіцьчыца грашы на дарогу. У № 36 «Бацькаўшчыны» надрукавана, што «кошты транспортнага ўцекачаў, якія на ўсіх сасновых лініях іхнью справу перасялянія заладзілі на консулі на аснове папярэдніх дніў.

Другое, што трэба рабіць на месцы пражыванья, гэта забіцьчыца грашы на дарогу. У № 36 «Бацькаўшчыны» надрукавана, што «кошты транспортнага ўцекачаў, якія на ўсіх сасновых лініях іхнью справу перасялянія заладзілі на консулі на аснове папярэдніх дніў.

Другое, што трэба рабіць на месцы пражыванья, гэта забіцьчыца грашы на дарогу. У № 36 «Бацькаўшчыны» надрукавана, што «кошты транспортнага ўцекачаў, якія на ўсіх сасновых лініях іхнью справу перасялянія заладзілі на консулі на аснове папярэдніх дніў.

Другое, што трэба рабіць на месцы пражыванья, гэта забіцьчыца грашы на дарогу. У № 36 «Бацькаўшчыны» надрукавана, што «кошты транспортнага ўцекачаў, якія на ўсіх сасновых лініях іхнью справу перасялянія заладзілі на консулі на аснове папярэдніх дніў.

Другое, што трэба рабіць на месцы пражыванья, гэта забіцьчыца грашы на дарогу. У № 36 «Бацькаўшчыны» надрукавана, што «кошты транспортнага ўцекачаў, якія на ўсіх сасновых лініях іхнью справу перасялянія заладзілі на консулі на аснове п